

Jumalharhaa vai harhaoppeja?

OLAVI KANERVISTO

”A lussa oli Sana, ja Sana oli Jumalan Atykönä, ja Jumala oli Sana.”

Uskontojen kertomukset maailman luomisesta alkavat osin samantapaisesti. Kun ”Sanan” tilalle vaihdetaan kattavampi yläkäsite ”Informaatio”, idea muuttuu nykyihmisellekin hieman ymmärrettävämmäksi.

Oxfordin yliopiston professori, evoluutiobiologi Richard Dawkins on saavuttanut laajan lukijakunnan jo vuonna 1976 ilmestyneellä teoksellaan Geenin itsekkyyden. Siinä hän kyseenalaisti ulkoisen informaation tarpeen evoluution käyntiinsaatamisessa, mihin mm. DNA:n rakenteen selvittämisestä vuonna 1962 Nobel-palkittu Francis Crick uskoi. Dawkinsin teorian mukaan elämää ylläpitävän planeetan muotoutuminen maailmankaikkeudessa on vain kosminen sattuma, ja elottomasta aineesta syntyy itsestään elämää, kunhan vain olosuhteet ovat sopivat. Tällaiseen käsitykseen hän uskoo päässeensä tieteellisesti Darwinin evoluutioteorian pohjalta, vaikka Darwin itse ei koskaan tällaista esittänytkään.

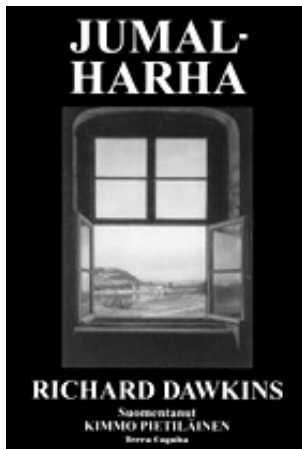
Tässä uusia uria avanneissa hypoteesissaan Dawkins luonnosteli myös käsitteen meemi, geenin kulttuurievoluutiivisen vastineen: elinvoimaisimmat ideat ja uskomukset kansanperinteistä, filosofioista, tarinoista ja huhuista tarttuvat ajatusmaailmoihimme ja monistuvat. Siinä auttaa aivoihimme iskostettu perusmeemi: vanhempia ja auktoriteetteja pitää kunnioittaa. Uskontokäsityksiin liittyviä meemejä Dawkins vertaa viruksiin.

Taitavana sanankäyttäjänä myös suosituksi esiintyjäksi ja siten julkisuuden henkilöksi noussut Dawkins on viime aikoina keskittynyt yhä enemmän ateismin puolusteleeseen. Tuoreimmassa teoksessaan, 30 vuotta Geenin itsekkyyden jälkeen ilmestyneessä Jumalharhassa hän näyttää siirtyneen suoraan hyökkäykseen ”uskonnollista fundamentalismia” vastaan helpottaakseen hänen mielestään Yhdysvalloissa ”nurkkaan ajettujen” ateistien ”tulemista kaapista ulos”.

”Kirjoja, joita siteerattiin tai suositellaan” –lista on seitsemän sivun laajuinen käsittäen kirjoittajia Douglas Adamsista (Linnunradan käsikirja, sci-fi-parodia!) Matt Yongiin (Why Intelligent Design Fails). Vaikka huomata-

tavan suuri osa esitetyistä mielipiteistä on löydettävissä myös mm. Urantia-kirjasta, sen nimi ei kuitenkaan ole lähdeluetteloon mahtunut.

Pitkästä lähdeluettelostaan huolimatta Jumalharha ei täytä tieteellisen julkaisun kriteerejä, vaan on lähinnä mielipidekirja. Urantia-kirja puolestaan pääsee harvoin edes uskontotieteen lähdeaineistoksi kai lähinnä siitä syystä, että vaikka se mainitseeekin tieteellisen osansa sisällön perustuvan pääosin maan päällä julkaisuajankohtanaan tunnettuun ihmisperäiseen tietoon niiltä osin, kun tiede ei ole ristiriidassa tosiseikkojen kanssa, siinä ei ole lainkaan ihmis-toimittajain nimiä eikä myöskään lähdeluetteloa.

Koska kumpaakaan teosta ei siis voi arvostella tiedekirjan kriteerein, lienee molempia kohtaan oikeudenmukaista ja tasapuolista käsitellä kirjoittajien ideoita lähinnä science fictionina.

Molemmat kirjat ovat niin paksuja, että vain harvat kiireisistä nykyihmisistä jaksanevat lukea niitä kokonaan: Jumalharha sisältää 418 ja Urantia kokonaista 2097 sivua. Jälkimmäinen tosin on laaja-alaisempi keskittyen uskontojen lisäksi myös maailmankaikkeuden, maapallon, elämän ja ihmisen synty- ja aatehistoriaan sekä esittäen ensimmäisessä osassa yksityiskohtaisimman ja omaperäisimmän kosmologisen kokonaisuuden mitä sci-fivisioissa milloinkaan on nähty.

Dawkins tuhlaa teoksensa alkupuoliskon jaaritteluun siitä, miksi ja miten uskonnottomien tulisi vaatia ja hankkia mielipiteilleen samankaltaista kunnioitusta, suvaitsevaisuutta ja hyväksyntää kuin uskonnot ovat tottuneet itselleen vaatimaan. Puolivälissä hän siteeraa Martti Lutheria: ”Järkeä on uskonnon suurin vihollinen; se ei milloinkaan tule hengellisten asioiden avuksi, vaan yleensä se taistelee Jumalan sanaa vastaan ja kohtelee halveksien kaikkea, mitä Jumalasta tulee.” Dawkinsin mielestä ”Lutherilla ei olisi ollut vaikeuksia suunnitella älykkäästi sellaisia uskonnon epä-älyllisiä piirteitä, jotka auttavat sen eloonjäämisessä”, mutta tämä tyytyi kuitenkin vain Paavin vallan kyseenalaistamiseen.

Jumalharhan ja Urantia-kirjan käsitys uskontojen synnystä on yllättävän yhdenmukainen: alkuihmisen ai-

voihin sisältyvä kuvittelumekanismi sellaisten ilmiöiden selittämiseksi, mihin rajallinen tietämys ja ymmärrys eivät vielä riittäneet. Käsittämättömien luonnonilmiöiden pelosta ja kuvitelmistaan älykkäimmät poppamiehet, shamaanit ja sittemmin papit sepittivät lähinnä omaksi edukseen meemipleksin erilaisia tapoja, säännöksiä, uhrimenoja ja muita riittejä, jotka lopulta institutionaalistettiin järjestäytyneiksi uskonnoiksi.

Urantia-kirja kertoo kuitenkin myös ihmiskunnan yleemmältä taholta saamasta hengellisestä ja moraalista huolenpidosta; näistä ylhäältä annetuista opettajista Jeesuksen mainitaan olleen järjestyksessä neljäs. Tätä varhaisemmat opetukset ovat kuitenkin aikojen saatossa kokonaan muuttuneet lähes tunnistamattomiksi, vaikka useimmissa valtauskonnoissa on yhä mukana myös alkuperäistä ilmoitusta: ”*Siddhartha opetti totuutta huomattavasti enemmän kuin on säilynyt hänen nimeään kantavissa nykyajan kulteissa. Nykyinen buddhalaisuus on yhtä vähän Gautama Siddharthan opetuksia kuin kristinusko on Jeesus Nasarettiläisen opetuksia.*”

Urantia-kirja haastaa myös kristinuskon, koska sen mielestä osa Jeesuksen opetuksistakin on muuntunut. Kun mukana on myös Vanha Testamentti, jonka kertomuksista suuri osa tod(ist)etaan fiktioksi eikä historialliseksi totuudeksi, ei liene ihme, että muiden kuin länsimaisen kulttuurin piirissä kasvaneiden parissa kristinuskon dogmit ja doktriinit vaikuttavat vähintään yhtä omituisilta kuin eräät idän uskonnot ovat meidän mielestämme.

”*Reilun vuoksi on todettava, että suuri osa Raamatusta ei ole järjestelmällisesti pahaa, vaan yksinkertaisesti kummallista, kuten voi odottaa kaoottisesti kokoon harsitulta kokoelmalta hajanaisia dokumentteja, joita sadat nimettömät, meille ja yleensä toisillekin tuntemattomat kirjoittajat, toimittajat ja kopioijat laativat, muunsivat, käänäsivät, vääristivät ja ’paransivat’ yhdeksänsadan vuoden mitaan*”, kirjoittaa Dawkins. Hänen mielestään uskonnosta on yksinomaan haittaa, ja sen opettaminen lapsille on ”henkistä väkivaltaa”, jollainen pitäisi ehdottomasti kokonaan kieltää.

Urantia-kirja on osittain samaa mieltä: ”*Ihminen kehittyi parhaiten, kun kodin, yhteisön, kirkon ja valtion harjoittama painostus on vähäisintä. Mutta tämän ei saa tulkita merkitsevän sellaista, ettei edistyneessä yhteiskunnassa olisi sijaa kodille, sosiaalisille instituutioille, kirkolle eikä valtiolle.*”

Urantia-kirja kieltää tekemästä Raamatusta tai mistään muustakaan ”pyhästä” kirjasta tai edes niiden sisällöstä ”fetiisiä” — kohdentaen saman kiellon koskemaan myös Urantia-kirjaa itseään — eikä kehota perustamaan sen pohjalta jälleen uutta uskontoa tai edes eroamaan mistään nykyisestä uskontokunnasta. Jeesuksen seuraaminen ei Urantian mukaan edellytä

kuulumista kirkkoon tai muuhun uskonnolliseen yhteisöön. Toisin kuin Dawkins väittää, Urantia-kirjan mukaan uskonno(i)sta on siis joka tapauksessa ihmis-kunnalle hyötyä enemmän kuin haittaa.

Dawkins ei näe mitään arvokasta filosofiassa ja uskonnoissa, koska niiden väitteitä ei voida ”tieteellisesti” todentaa. Urantia-kirja antaa arvon myös tietelle ja filosofialle, jotka uskonnon rinnalla ovat toisiaan täydentäviä, ihmisen kehittämiä ajattelujärjestelmiä. Tieteen ja uskonnonkaan välillä ei ole ristiriitaa, kunhan Jeesuksen opetuksista karsitaan niihin liitetyt puhtaasti ihmisperäiset ja siksi osin virheelliset ajatuskuviot.

Urantia-kirjakin siis kyseenalaistaa muiden uskontojen lisäksi selkeästi myös Raamatun virheettömyyden mm. tarjoilemalla Jeesuksen elämäntarinasta oman vaihtoehdoisen versionsa: Uutta Testamenttia täydellisemmän uuden evankeliumin, jossa eräät Jeesuksen ihmeteot pyritään selittämään ”yhtään luonnonlakia ei rikottu” –periaatteella. Eräät kristinopin kohdat todetaan opetuslasten ja Paavalin väärynmääräyksiksi. ”Uskonto Jeesuksesta” ei ole sama asia kuin ”Jeesuksen uskonto”:

”*Jonakin päivänä saattaa kristillisessä kirkossa toimeenpantava uskonpuhdistus kouraista riittävän syvältä, jotta palataan Jeesuksen, uskomme alkuunpanijan ja viimeistelijän, väärentämättömiin uskonnollisiin opetuksiin.*”

”*Kristinuskoo rasittaa suuresti se epäkohta, että se on koko maailman ajattelien ihmisten mielessä samastunut osaksi läntisen sivilisaation yhteiskuntajärjestelmää, elinkeinoelämää ja moraalinormeja; ja näin kristinusko on tietämättään näyttänyt tukevan yhteiskuntaa, jonka baroteita painaa raskaana taakekana syyllisyys siitä, että se sietää tiedettä, josta puuttuu ihanteellisuus; politiikkaa, josta puuttuvat periaatteet; vaurautta, joka saavutetaan työtä tekemättä; nautiskelua, jota ei mikään hillitse; tietoa, josta puuttuu vastuuntunto; valtaa, josta puuttuu omatunto, sekä elinkeinotoimintaa, josta puuttuu moraalisuus.*”

Jo 1930-luvulla kirjoitettua, mutta vasta viitisenkymmentä vuotta painetussa muodossa saatavana ollutta Urantia-kirjaa on sen tekijänoikeudet omistaneen säätiön mukaan myyty runsas puoli miljoonaa kappaletta. Onko tämä puoliuskonnoille teokselle paljon vai vähän? Jo viime vuosituhannen puolella ilmestyneiden ranskan-, espanjan- ja suomenkielisten painosten lisäksi kirja on 2000-luvulla ilmestynyt yli kymmenellä kielellä, minkä lisäksi sen erikieliset versiot ovat kiinnostuneiden saatavilla ilmaiseksi internetistä.

Joka tapauksessa myös Dawkinsin uusin ”ateistin raamattu” nousi nopeasti puheenaiheeksi Suomessakin, ainakin Mensan foorumilla. Aika näyttää, kumpi opus on tunnetumpi, suosituampi ja arvostetumpi keskustelun aihe kymmenen tai 50 vuoden kuluttua.

